

2. Бюлетень Національного банку України : щомісячне аналітично-статистичне видання НБУ України / 2011. – № 2 (215). – 199 с. – С. 38-42.
3. Галасюк В. Методи оцінки кредитоспроможності позичальників / В. Галасюк // Вісник Національного банку України. – 2002. – № 2. – С. 38-42.
4. Загородній А.Г. Фінансовий словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – Вид. 4-те, [перероб. та доп.]. – К. : Т-во "Знання", КОО; Львів : Вид-во Львів. банк. ін-ту НБУ. – 566 с.
5. Ковбасюк М.Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств : навч. посібн. / М.Р. Ковбасюк. – К. : Вид. дім "Скарби", 2007. – 336 с.
6. Копилев І.Ю. Грошовий обіг, банки та кредит: навчальний посібн. / І.Ю. Копилев, С.В. Кондратюк, О.В. Кондратюк. – Львів : Вид-во "Край", 2006. – 168 с.
7. Кредитний ризик комерційного банку : навч. посібн. / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко / за ред. В.В. Вітлінського. – К. : Т-во "Знання", КОО, 2000. – 251 с.
8. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія / Л.А. Лахтіонова. – К. : Вид-во КНЕУ. – 2007. – 387 с.
9. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2009 року // Вісник Національного банку України, лютий 2009. – № 2. – С. 19.
10. Основні показники діяльності банків України на 1 серпня 2011 року // Вісник Національного банку України, вересень 2011. – № 9. – С. 71.
11. Пернарівський О. Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків / О. Пернарівський // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 4. – С. 44-48.
12. Романенко Л.Ф. Ризики в банківській діяльності / Л.Ф. Романенко, А.В. Коротаєва // Фінанси України : журнал. – 2004. – № 5. – С. 121-127.

Мороз Л.В., Сидак О.В. Банковские риски и их влияние на деятельность банковского учреждения

Рассмотрена сущность банковских рисков, дана их характеристика и проведена классификация. Исследовано влияние банковских рисков на деятельность отечественной банковской системы.

Ключевые слова: банковские риски, банковская деятельность, кредитные риски, банковское учреждение.

Moroz L.V., Sydak O.V. Bank risks and their influence are on activity of bank establishment

Essence of bank risks is considered, their description and conducted classification is given, Investigational influence of bank risks of the domestic banking system.

Keywords: banking risk, banking activities, ending risk, banking institution.

УДК 336.71

**Здобувач В.В. Пірог¹ – Університет банківської справи
Національного банку України, м. Київ**

**ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ
З УРАХУВАННЯМ ВИКОНАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ
НОРМАТИВІВ НБУ**

Розглянуто динаміку дотримання банками України економічних нормативів НБУ, проаналізовано дотримання економічних нормативів кредитного ризику окремими комерційними банками, визначено причини погіршення якості кредитного портфеля банків і вплив сформованих банками резервів під знецінення за кредитами на ефективність їх діяльності.

¹ Наук. керівник: проф. О.Д. Вовчак, д-р екон. наук

Постановка проблеми. Банківська діяльність за своєю природою пов'язана з ризиками, спричиненими різними обставинами. Серед банківських ризиків особливого значення набувають кредитні ризики, які безпосередньо пов'язані з веденням банківської діяльності, забезпеченням умов стабільного надання кредитних ресурсів для потреб економічного зростання. Ефективність кредитної діяльності банків сьогодні є необхідним, якщо не вирішальним, чинником життєдіяльності банків, оскільки кредитний портфель становить, у більшості випадків, від третини до половини всіх активів банку. Це й зумовлює підвищену увагу до управління кредитним процесом загалом та кредитним ризиком зокрема.

Питання ефективного управління ризиками в банківській діяльності є предметом дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних авторів, зокрема: М.Д. Алексєєнка, О. Васюренка, В. Вітлінського, О. Вовчак, А. Герасимовича, О.А. Кириченко, В. Міщенко, А. Мороза, О. Пернарівського, Л. Примостки, Т. Савченка, Т. Смовженко, М. Савлука та ін. Проблем управління кредитним портфелем в умовах фінансової нестабільності досліджував А.Н. Зотов. Проблеми щодо аспектів кредитних ризиків висвітлено у працях Ж.М. Довгань, П. Ковальова, А.В. Миронова, Д.А. Петрова, О.І. Лаврушина, П. Логінова, Т. Стюарта, П. Роуза, Дж. Сінкі та ін.

Незважаючи на значний внесок учених у розроблення проблем кредитної діяльності, сьогодні питання якості кредитного портфеля потребують подальшої розробки як в теоретичному, так і в організаційно-практичному аспектах, оскільки характер діяльності комерційних банків в умовах фінансової нестабільності в економіці принципово змінився. Значну увагу потрібно сконцентрувати на вирішенні проблеми досягнення оптимального співвідношення між прибутковістю та ризикованістю банківських операцій з кредитування і виробленні зважених підходів до реалізації кредитної політики. Від структури та якості кредитного портфеля банку значною мірою залежить його стабільність, репутація та фінансовий успіх. Тому банки мають дуже ретельно аналізувати якість позичок, проводити незалежні експертизи великих кредитних проектів і заходів, виявляти випадки відхилення від сформованої ним кредитної політики.

Звідси об'єктивно виникає низка завдань з удосконалення підходів до оцінювання якості кредитного портфеля та застосування відповідного інструментарію управління кредитним ризиком банку. Вагому роль у цьому процесі відведено оцінці кредитної діяльності банку з погляду виконання економічних нормативів НБУ.

Метою роботи є дослідження динаміки дотримання банками України економічних нормативів щодо кредитної діяльності та підвищення їх ролі в оцінці якості кредитного портфеля банків.

Виклад основного матеріалу. Кредитні операції займають найбільшу частку в активних операціях банку. Вони є одним із найефективніших, тобто прибуткових способів розміщення ресурсів банку, водночас – це найбільш ризикований вид операцій банку. Кредитні операції формують кредитний портфель банку. Він відображає ринкову позицію банку, його бізнес-strate-

гію, стратегію управління ризиками та можливості банку щодо надання кредитів.

Постійний аналіз кредитного портфеля в системі управління банком дає змогу вибрати варіант раціонального розміщення ресурсів, напрями кредитної політики банку, знизити ризик за рахунок диверсифікації кредитних вкладень, прийняти рішення щодо доцільності надання позики клієнтам залежно від їх кредитоспроможності, галузевої належності, форм власності тощо. Результати аналізу дають змогу приймати рішення про зміну напрямів та методів кредитування.

Для вимірювання рівня ризику існують критерії, які дають змогу кількісно визначити ризик, прийнятний для банку. Такими критеріями, зокрема, є встановлені НБУ економічні нормативи [1], які, для забезпечення мінімізації рівня ризику, є обов'язковими до виконання всіма банками (рис. 1).

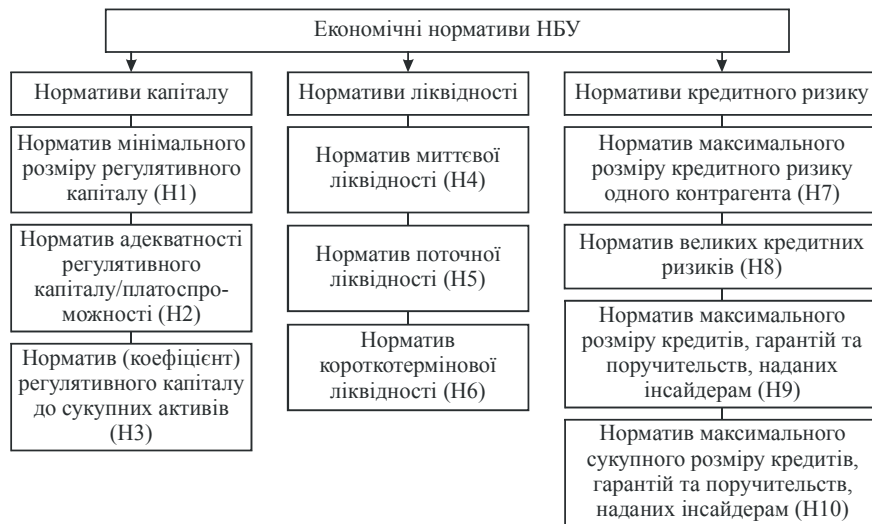

Рис. 1. Економічні нормативи Національного банку України, за допомогою яких здійснюється управління грошовим обігом і банківською діяльністю [2]

Відповідно до Постанови НБУ №368 від 28.08.2001 р., до нормативів кредитного ризику належать [1]:

- Н7 – норматив максимального розміру на контрагента;
- Н8 – норматив великих кредитних ризиків;
- Н9 – норматив максимального розміру кредитів, гарантій, поручительств, наданих одному інсайдеру;
- Н10 – норматив максимального розміру кредитів, гарантій, поручительств, наданих інсайдерам.

У табл. 1 наведено динаміку дотримання банками України економічних нормативів НБУ упродовж 2006-2010 рр. Як свідчать дані табл. 1, банки України на кінець 2006-2010 рр. дотримувались нормативів кредитного ризику, встановлених Національним банком України.

Табл. 1. Динаміка дотримання банками України економічних нормативів НБУ за 2006-2010 рр. [3]

Нормативи		Роки				
		2006	2007	2008	2009	2010
H1	Норматив мінімального розміру регульовального капіталу (тис. грн)	41148342	72264704	123065598	135802128	160896945
H2	Норматив адекватності регульовального капіталу/платоспроможності (не менше 10 %)	14,19	13,92	14,03	18,08	20,83
H3	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регульовального капіталу до сукупних активів (не менше 9)	9,34	8,91	11,82	13,91	14,57
H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 %)	56,73	53,6	62,38	64,45	58,8
H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)	70,19	75,31	75,16	72,9	77,33
H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)	37,83	39,93	32,99	35,88	91,19
H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	21,45	22,56	23,04	21,56	21,04
H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регульовального капіталу)	191,44	171,06	187,36	169,21	161,2
H9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 %)	1,97	2,01	1,66	0,93	0,81
H10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 30 %)	5,86	6,84	5,76	3,31	2,25
H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0,68	0,58	0,22	0,07	0,05
H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	10,17	9,05	5,52	3,12	3,35

Так, найвищі в досліджуваному періоді значення нормативів кредитного ризику для банків України зафіксовані:

- для показника максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (H7) в розмірі 23,04 % за нормативу не більше 25 % станом на кінець 2010 р.;
- для показника великих кредитних ризиків (H8) в розмірі 191,44 % за нормативу не більше 8-кратного розміру регульовального капіталу станом на кінець 2006 р.;

- для показника максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9) в розмірі 2,01 % за нормативу не більше 5,0 % станом на кінець 2007 р.;
- для показника максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н10) в розмірі 6,84 % за нормативу не більше 30 % станом на кінець 2007 р.

Дотримання економічних нормативів кредитного ризику комерційними банками розкрито у річній фінансовій звітності, у розділі "Примітки", за даними яких проаналізуємо дотримання економічних нормативів кредитного ризику окремими комерційними банками. Значення нормативів кредитного ризику банків на звітні дати наведено у табл. 2.

Як показують дані табл. 2, досліджувані банки станом на кінець 2006-2010 рр. виконували нормативи кредитного ризику, встановлені НБУ. Так, найнижчі у досліджуваному періоді значення нормативів кредитного ризику зафіксовано у ПАТ "Кредобанк" – станом на кінець 2009 р. Н8 дорівнював 35,45 %, Н9-0,04 %, Н10-1,03 %.

Табл. 2. Виконання економічних нормативів кредитного ризику НБУ станом на кінець 2006-2010 рр. банками, що досліджуються

Банки	Роки	Нормативи			
		Н7	Н8	Н9	Н10
		Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 відсотків)	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регульованого капіталу)	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 відсотків)	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 30 відсотків)
ПАТ "Промінвестбанк"	2006	23,6	153,8	4,4	10,24
	2007	24,49	151,8	3,78	11,05
	2008	22,46	158,3	2,67	4,6
	2009	20,54	160,2	1,45	1,89
	2010	21,76	131,5	1,27	2,84
ПАТ "Кредобанк"	2006	19,16	92,4	0,87	7,61
	2007	22,4	118,4	1,21	5,21
	2008	39,6	836,9	0,16	4,33
	2009	14,72	35,45	0,04	1,03
	2010	13,84	46,87	1,65	2,08
ПАТ "Банк Таврика"	2006	22,04	738,7	2,48	8,07
	2007	23,9	598,2	4,98	10,69
	2008	24,37	623,6	4,26	11,89
	2009	23,76	720,5	1,28	2,62
	2010	21,91	654,5	0,91	1,35

Однак, формування банком резервів за активними операціями призвело до утворення балансового збитку за підсумками 2008 р. та зниження значення нормативів максимального розміру кредитного ризику на одного кон-

трагента (Н7) та великих кредитних ризиків (Н8) понад нормативний рівень, відповідно до 39,6 % та 836,9 % (рис. 2, 3). Такі порушення відбулися внаслідок істотного доформування резервів банку під активні операції, що призвело до істотного зменшення регульовального капіталу банку.

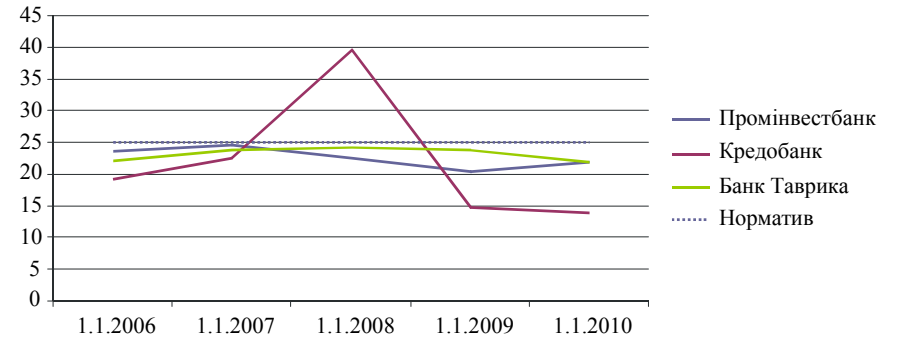

Рис. 2. Виконання нормативу Н7 досліджуваними банками станом на кінець 2006-2010 рр.

Формування резервів під кредитні операції мало на меті забезпечення від негативних явищ, що розгорнулися на грошово-кредитному ринку наприкінці 2008 р. і підготуватися до можливого подальшого погіршення економічної ситуації 2009 р., що може спричинити зниження якості кредитного портфеля. Причому Банк виходив із принципу максимальної обережності і формував резерв з огляду на найбільш песимістичний сценарій.

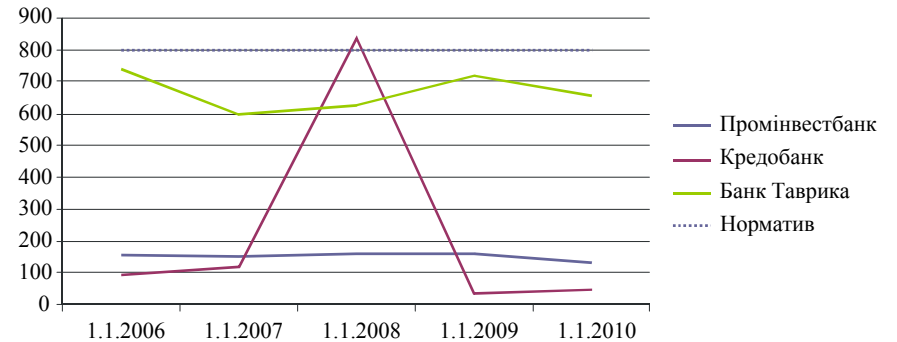

Рис. 3. Виконання нормативу Н8 досліджуваними банками станом на кінець 2006-2010 рр.

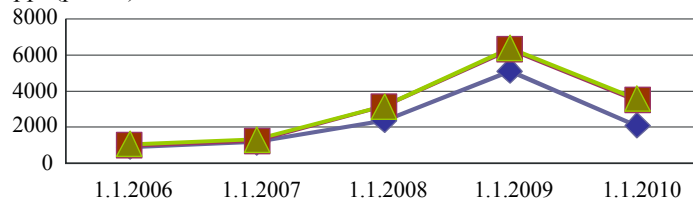
Однак, після істотного нарощення регульовального капіталу, яке відбулося внаслідок збільшення статутного капіталу, порушень нормативів кредитного ризику у банків не було. Отже, для покриття кредитного ризику банк формує спеціальний резерв під кредитну заборгованість, який відображається в балансі на рахунках 1, 2 та 3 класів. Резерв для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями формується щомісячно, виходячи зі стану кредитного портфеля банку згідно з вимогами Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кре-

дитними операціями банків, затвердженого постановою Правління НБУ від 06.07.2000 за № 279 із змінами та доповненнями. Резерви створюються у тій валюті, в якій обліковується заборгованість.

Створені резерви мають суворо цільові напрямки використання та спрямовуються на покриття заборгованості (втрат) за рішенням Правління банку або Спостережної Ради. Для розрахунку резерву під кредитні ризики банк здійснює класифікацію кредитного портфеля за кожною кредитною операцією залежно від фінансового стану позичальника, стану обслуговування позичальником кредитної заборгованості та з урахуванням рівня забезпечення кредитної операції. За результатами класифікації кредитного портфеля визначається категорія кожної кредитної операції: "стандартна", "під контролем", "субстандартна", "сумнівна" чи "безнадійна".

Загальна заборгованість за кредитними операціями становить валовий кредитний ризик для кредитора. Для розрахунку резервів на покриття можливих втрат за кредитними операціями визначається чистий кредитний ризик (в абсолютних показниках) шляхом зменшення валового кредитного ризику, класифікованого за ступенями ризику, на вартість прийнятного забезпечення.

Оскільки інформацію щодо класифікації кредитного портфеля банків за ступенем кредитного ризику, згідно з вимогами НБУ, на цей час не висвітлюють банки публічно, то у нас немає змоги провести аналіз динаміки чистого кредитного ризику упродовж досліджуваного періоду. Банк має створювати та формувати резерви для відшкодування можливих втрат на повний розмір чистого кредитного ризику за основним боргом, зваженого на відповідний коефіцієнт резервування, за всіма видами кредитних операцій у національній та іноземних валютах. Розглянемо динаміку обсягів, сформованих досліджуваними банками резервів під знецінення за кредитами станом на кінець 2006-2010 рр. (рис. 4).

	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010
Банк Таврика	47,203	40,318	49,306	83,655	100,437
Кредобанк	93,088	106,885	763,055	1214,936	1377,551
Промінвестбанк	930,579	1154,385	2406,529	5101,243	2090,823

Рис. 4. Динаміка обсягів резервів під знецінення за кредитами досліджуваних банків станом на кінець 2006-2010 рр.

Як бачимо з даних цього рисунку, найнижчий обсяг сформованих резервів за кредитами станом на кінець 2010 р. виявлено у ПАТ "Банк "Таврика" – 100437 тис. грн, найвищий обсяг у ПАТ "Промінвестбанк" – 2090823 тис. грн. Безнадійна кредитна заборгованість може бути списана з балансу банку за рахунок створених резервів на підставі рішення Правління

та Ради банку. Теж саме стосується списання нарахованих до отримання відсотків за рахунок резерву, якщо їх стягнення є неможливим.

Списання кредитів та нарахованих відсотків за рахунок сформованих резервів в іноземній валюті відбувається за офіційним курсом, що діє на дату прийняття рішення про списання. Теж саме стосується й списання нарахованих до отримання валютних процентів.

Таким чином, через погіршення якості кредитного портфеля українські банки істотно збільшили у 2008-2010 рр. обсяги резервів під знецінення за банківськими кредитами, щоб пом'якшити кредитні ризики, що виникли внаслідок погіршення ситуації на грошово-кредитному ринку.

Література

1. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена Постановою Правління НБУ від 28.08.2001 р., № 368. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>
2. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.economy.nayka.com.ua>.
3. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>

Пирог В.В. Оценка качества кредитного портфеля банков с учетом выполнения экономических нормативов НБУ

Рассмотрена динамика соблюдения банками Украины экономических нормативов НБУ, проанализировано соблюдение экономических нормативов кредитного риска отдельными коммерческими банками, определены причины ухудшения качества кредитного портфеля банков и влияние сформированных банками резервов под обесценение по кредитам на эффективность их деятельности.

Piroh V.V. Quality of credit portfolio of banks with regard economic standards of the National Bank

The article examines the dynamics of adherence to the banks of Ukraine NBU economic standards, analyzes the economic standards of compliance with the credit risk of individual commercial banks and specified causes deterioration of the credit portfolio of banks and the impact of the prevailing bank reserves for impairment of loans on the effectiveness of their activities.

УДК 336.242:65

Доц. Л.А. Перетятко, канд. екон. наук;

доц. С.Я. Бугіль, канд. екон. наук – Львівська державна фінансова академія

ЗАКОНОДАВЧІ УМОВИ ТА ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ЛІЗИНГОВОГО БІЗНЕСУ В КРИЗОВИЙ ТА ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОДИ

Проаналізовано лізингове законодавство у нашій країні, розроблено пропозиції з удосконалення механізмів здійснення операцій лізингу, внесення змін до відповідних законодавчих актів. Обґрунтовано напрями державного регулювання ринку лізингу в кризовий та посткризовий періоди.

Ключові слова: лізинг, бізнес, державна підтримка, розвиток, законодавство.

Постановка проблеми. Однією з вирішальних умов ефективного використання лізингових схем антикризового інвестування економіки є надійне правове забезпечення економічних та фінансових відносин всіх суб'єктів лі-